



Lakatos Júlia

## Unió kontra Fidesz, avagy a demokráciáról szóló diskurzus csapdái

Aki sokat várt a magyar felhatalmazási törvény brüsszeli vitájától, bizonyára csalódott. A rendkívüli veszélyhelyzeti felhatalmazás várható visszaadása sokkal inkább demonstratív célú, semmint a vita politikai következménye. A sorozatos, eredmény nélküli felszólítások a jogállamiság tiszteletére azt mutatják, hogy az Európai Unió sem kiköpni, sem lenyelni nem tudja az Orbán-kormány intézkedéseit. A szavak szintjén elítélik, de jogilag nem képesek fogást találni rajtuk. Márpedig ez a különbségtétel nagyon is számít ez ügyben. Ha nem bizonyítható, hogy a hazai intézkedések ellentétesek az uniós joggal, akkor honnan a demokráciaféltés, mitől a témérdek kritika? Egyértelműen onnan, hogy az Unió szintjén érvényesülő mainstream demokrácia-felfogás alapjaiban tér el a magyar kormányétól.

Ahhoz, hogy ezt az eltérést megértsük, érdemes egy olyan forráshoz nyúlnunk, ami egy kicsit másképpen világítja meg a kérdést, mint ahogyan ezt a mai aktuálpolitikai vitákban látjuk. Giovanni Sartori híres könyvéről, a Demokráciáról van szó. Ennek alaptétele, hogy egy demokrácia egyszerre leíró és előíró, azaz két elem egyformán fontos:

info@meltanyosság.hu

www.meltanyosság.hu

0630-311-1701

1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.



az, hogy *milyen* és az, hogy *milyennek kellene* lennie. A demokráciák a gyakorlatban mindig valahol az ideál és a valóság között egyensúlyoznak. Mint írja, a demokráciának van normatív meghatározása, de ez nem jelenti azt, hogy a demokrácia eszménye azonos lenne a demokráciával, illetve egészében definiálná a demokráciát. Véleménye szerint súlyos hiba a valóság helyett kizárólag az eszményre hivatkozni, és minél gyakoribb ez, annál több a félreértés és ködösítés a demokráciák körül. Sartori szerint egy demokráciaelmélet csak akkor valóban a demokrácia elmélete, ha mind a leíró, mind az előíró definíciót magában foglalja. Véleménye szerint ezt csak a liberális demokrácia teljesíti. Ezért tekinti azt a demokrácia mainstream, azaz alapelméletének. Ennek természetesen lehetnek leágazásai, de úgy véli, hogy az alternatív demokráciaértelmezések nem versenyezhetnek az alapfogalommal, maximum alfajai lehetnek annak, hiszen a rész sosem helyettesítheti az egészet. Kritizálhatni kritizálhatja, de nem léphet helyébe, hiszen nem képes teljesíteni a fent felsorolt elméleti feltételeket.

A gondok rendszerint ott kezdődnek, amikor csak az egyik, vagy csak a másik definícióból próbáljuk meghatározni egy rendszer demokratikus mivoltát. A demokráciáról szóló diskurzus három csapdája közül kettő épp az ilyen szélsőséges leegyszerűsítésen alapszik. Az egyik a realista csapda, ami szerint csak a valóság számít, az eszmény nem, míg a másik a perfekcionista szimplifikáció, ami ennek a fonákja. Csakis az eszményt hirdeti, s egyre erőteljesebben kéri számon megvalósulását. Attól függően, hogy hogyan közelítjük a demokráciát egyáltalán nem nehéz



e két szélsőségbe belelátni a Fideszt és az Európai Uniót. Mindez rámutat arra, miért nem “bír” az Unió Magyarországgal.

Az Európai Unió ugyan a liberális demokráciát tartja az ideálnak, azonban kritikusai szerint az utóbbi két évtizedben megbillent a liberális demokrácia két elemének egyensúlya. A jelen állapot ellenzői azt állítják, hogy az Unió túl liberális lett, és nem elég demokratikus (értsd: eltávolodott a többség akaratától, és a kisebbség zsarnokságává vált). Sartori inkább úgy fogalmazná meg ezt, hogy az Unió a perfekcionista szimplifikáció irányába mozdult el. Ezzel szemben azok, akik a liberális demokráciát tartják ideálnak, azért féltik a magyar demokrácia állapotát a Fidesztől, mert úgy gondolják, hogy a kormány nemcsak elmarad ettől, hanem egyenesen szembe megy vele. Az eszmények helyett a magyar kormánynak pragmatikus módon csak a valóság számít, gondoljunk itt például a túlzott orosz, vagy kínai barátságra. Csakhogy Sartori értelmezése alapján lehetne azt is mondani, hogy amennyiben a demokrácia eszménye nem azonos a demokráciával, akkor az illiberális demokrácia kritikáját tekinthetjük akár a demokrácia normatív meghatározásának túlzott alkalmazásának is. Az Orbán-kormány egyértelműen ezt szeretné kommunikálni. Megközelítésében van azonban egy csavar. Úgy akarja helyreállítani a kibillent egyensúlyt, hogy kilép a Sartori által egyedüli demokrácia definíciónak tartott liberális demokrácia köréből. Számára a demokrácia – mint eszme – érték, de demokráciafelfogása nem liberális. E helyett egy másik választ kíván adni a “Milyenek kell lennie a demokráciának?” kérdésre,



ami alapjaiban változtatná meg mindazt, amit Sartori megfogalmazott. A Fidesz megközelítésében nem a liberális demokrácia a mainstream, azaz a demokrácia alapelmélete, hanem csak egy a lehetséges demokráciaelméletek közül (amellyel történetesen nem ért egyet). A liberális demokráciát politikailag akarja legyőzni, egy másik – jóval kevésbé kidolgozott – demokráciaelmélet segítségével. Ez persze csak akkor nyer értelmet, ha elfogadjuk a többféle demokrácia elméletét.

Viszonylag csekély az esélye, hogy a Fidesz kritikusai így járjanak el. Miközben sok szempontból van igazság abban, hogy az Európai Unió megváltozott, látni kell, hogy teljesen más a politikához való hozzáállása a két félnek. A mainstream nyugat-európai politika *elméleti*, még pontosabban empirikus, míg Orbán Viktoré *gyakorlati*, pragmatikus, és itt nem csak a bútorok [összeszereléséről](#) szóló filozófiájára gondolok. Míg az empirizmus a tényekhez ragaszkodik, a pragmatizmust a sikeres cselekvés hajtja. A kimenetel, azaz a szándéknak megfelelő eredmény igazolja a cselekvés létjogosultságát. S hogyan nyilvánul meg ez a hétköznapiakban? Miközben az Unió az eszme nevében mélyebb integrációról álmodik, nem hogy egy olyan válsághelyzetben nem képes erőt mutatni, mint a jelenlegi járvány, hanem közel egy évtizede képtelen konszenzusra jutni a szükséges strukturális reformok kapcsán. Orbán Viktor ezzel szemben mindig a cselekvés politikáját választotta, akkor is, ha ez konfliktusokkal járt. A határkerítés tökéletes szimbóluma ennek. Az ideál nevében élesen kritizálták érte, azonban a válság súlyosodásával a valóság átírta a viszonyulást a kérdéshez.



A bemutatott szemléletbeli különbség mindenesetre jól magyarázza, hogy miért képes a Fidesz az általánosan elfogadott demokráciaelmélettel párhuzamosan létezni az Unión belül. Mert habár nem a liberális demokrácia elveit követik, nem feltétlenül mennek jogilag szembe vele, inkább egy teljesen más síkban mozognak, amely nem fér bele az ismert, elfogadott keretbe arról, hogy milyenek kellene lennie a demokráciának. Mivel a mainstream megközelítésből nézve ez értelmezhetetlen, azonnal beindítja a védelmi reflexeket. De mi lenne, ha egy gondolat kísérlet erejéig elképzelnénk a jelenleg feloldhatatlannak tűnő konfliktust a többféle demokrácia elmélet szemüvegén keresztül? Egy ilyen megközelítésből nem az a Fidesz elleni adekvát érv, hogy nem demokratikus, hanem az, hogy a liberális demokrácia jobb, hatékonyabb, alkalmasabb, mint a vele szembeállított elmélet. Ennek bizonyítása gyakorlati válaszokat igényelne. Azt, hogy az uniós állampolgárok azt érezzék, hogy a tagállamok szövetsége cselekvőképes. Ha probléma merül fel, megoldja. A mélyebb integráció gondolata, akármilyen haladó is, nem fogja ezt az érzést nyújtani. A valóság irányába történő elmozdulás annál inkább.